

Vážené kolegyně, vážení kolegovia,

v dňoch 14. - 16. októbra 1997 v Poprade sa konali I. archívne dni na Slovensku. Príspevky, ktoré na tomto podujatí odzneli, začínajúc týmto číslom budeme uverejňovať, samozrejme sa to týka príspevkov len kratšieho rozsahu, ktoré nebudú publikované v Slovenskej archivistike.

Keďže v čase uzávierky nášho čísla sme nemali k dispozícii všetky príspevky, uverejníme ich v inom poradí, než v rámci I. archívnych dní odzneli.

Stav a perspektívy priamoriadených štátnych archívov

Priamoriadené štátne archívy, teda Štátny ústredný bankový archív v Banskej Bystrici a Štátne oblastné archívy v Banskej Bystrici, Bratislave, Bytči, Košiciach, Levoči, Nitre a Prešove sú v zmysle zákona SNR č.149/1975 Zb. o archívnictve v znení zákona SNR č.571/1991 Zb. zariadenia zriadené a spravované ministerstvom vnútra. Možno konštatovať, že uvedené archívy sú v súčasnosti stabilizované archívne inštitúcie, ktoré majú pevné miesto v systéme

moderného slovenského archívnictva. Kým však dosiahli dnešnú úroveň, prešli zložitou cestou vývoja.

Venujme teda aspoň stručný pohľad do minulosti, do obdobia, keď v chaotických povojnových rokoch bolo treba myslieť aj na záchranu písomného dedičstva, zachovanie pamäti národa. Za predchodcov štátnych oblastných archívov sčasti možno považovať aj pobočky Pôdohospodárskeho archívu, ktorý vznikol ako rezortný archív práve

pred polstoročím. Po rozdelení Československa na nové územno-správne celky - na kraje - krátkodobo vystupujú na scénu krajské archívy. Vzápätí vzniká i ďalší rezortný archív - Ústredný banký archív pre Slovensko, ktorý je právnym predchodcom Štátneho ústredného bankého archívu. Až vydaním vládneho nariadenia č.29/1954 Zb. o archívnictve sa vykryštalizovala štruktúra slovenského archívnictva. V krajoch sa konštituovali štátne archívy riadené rezortom vnútra, do ktorých sa následne včlenili aj spomínané pobočky Pôdohospodárskeho archívu. Ďalšia reorganizácia územno-správneho členenia na tzv. veľké kraje podriadila štátne archívy v zaniknutých krajoch štátnym archívom v sídle krajov. Nové usporiadanie Československa na federatívnom základe ovplyvnilo organizačnú štruktúru štátnych archívov do tej miery, že sa osamostatnili ich pobočky a model siedmich štátnych oblastných archívov potom kodifikoval zákon o archívnictve.

Východiskovú fázu vývoja sledovaných archívov po vydaní vládneho nariadenia o archívnictve možno charakterizovať tak, že dnešné priamoriadené štátne archívy začali pracovať s kilometrami nespracovaného archívneho i registrátneho materiálu v

podmienkach veľmi slabej materiálo-technickej základne a s nedostatkom kvalifikovaných odborných pracovníkov. Po štyridsiatich troch rokoch možno však už hovoriť o ich stabilnej štruktúre, optimálnych personálnych i pracovných podmienkach, nezanedbateľných pracovných výsledkoch a vôbec o tom, že majú svoje pevné miesto v systéme štátnej správy.

Štátny ústredný banký archív a štátne oblastné archívy v súčasnosti evidujú 3750 archívnych fondov a zbierok v rozsahu 40.000 bm. Časové zaradenie archívnych dokumentov je od 13. do 20. storočia vrátane, jazyk ich vyhotovenia latinčina, nemčina, maďarčina, slovenčina, čeština, ale aj francúzština a ďalšie jazyky. Štátny ústredný banký archív zhromažďuje, odborne a vedecky spracúva a sprístupňuje archívne dokumenty pochádzajúce z činnosti orgánov a organizácií z odvetvia baníctva, hutníctva, geologického prieskumu a iných príbuzných odvetví na území Slovenskej republiky a ich predchodcov. Štátne oblastné archívy zase archívne dokumenty pochádzajúce z činnosti krajských a oblastných štátnych orgánov, ich organizácií a zariadení, ako aj ich predchodcov a ďalších právnických a fyzických osôb. Priamoriadené štátne archívy majú určený počet pracovných

miest a v rámci nich i platových tried. Na tento rok je limit pracovných miest stanovený na 148 zamestnancov. Pomer odborných pracovníkov s vysokoškolským a stredoškolským vzdelaním je vcelku vyvážený /54:40/, tak isto aj administratívnych, technických a manuálnych pracovníkov. Personálny stav možno považovať za stabilizovaný, obsadzovanie uvoľnených pracovných miest je plynulé, pozitívom je skutočnosť, že záujem o prácu v sledovaných archívoch majú absolventi vysokoškolského štúdia archívniectva.

Pracovné prostredie a podmienky na uloženie archívneho materiálu sa v ostatných desaťročiach výrazne zmenili. Dnes už treba hovoriť o optimálnych podmienkach v priamoriadených štátnych archívoch. ŠÚBA sídli v Banskej Štiavnici v budove niekdajšieho rektorátu Banskej akadémie, ktorá sa po nákladnej revitalizácii stala skutočnou architektonickou dominantou mesta. Ďalší objekt archívu, v minulosti už upravovaný, je však opätovne odkázaný na opravy. ŠOBA v Banskej Bystrici mal ako prvý vlastné priestory už v polovici päťdesiatych rokov v Radvanskom kaštieli. Tieto priestory však v tomto roku opustil a presťahoval sa do účelovej novostavby spoločnej pre štátny oblastný a štátny

okresný archív. ŠOBA v Bratislave pôvodne sídlil v niekdajšom župnom dome, odkiaľ sa však musel vysťahovať a presťahoval sa do budovy po SNA na Križkovej ulici. Svoje chronické priestorové problémy na uloženie archívneho materiálu rieši niekoľkoročnou etapovitou rekonštrukciou kaštieľa v Plaveckom Podhradí. ŠOBA v Bytči, podobne ako banskobystrický archív, sa usadil hneď na začiatku svojej existencie v zámku, ktorý sa rekonštruoval na archívne účely. V súčasnosti však stojí pred niekoľkoročnou etapovitou statickou úpravou a prísľubom ďalších priestorov vo vstupnej časti zámockého areálu. ŠOBA v Košiciach po rôznych priestorových provizóriách je umiestnený v účelovo rekonštruovanej budove staršieho mestského obytného domu a v Levoči má už na Námestí Majstra Pavla k dispozícii dve upravené, historicky vzácne budovy a tretia budova je v rekonštrukcii. ŠOBA v Nitre mal od začiatku smolu, sťahovanie bolo jeho osudom. Po desaťročia trvajúcim priestorovým provizóriu bol v minulom roku odovzdaný do prevádzky nový objekt v Ivanke pri Nitre, pozostávajúci z revitalizovanej staršej kúrie, prístavby a modernej novostavby archívnych depotov. Druhá časť archívnych depotov je ešte vo výstavbe. Podobne po

dlhoročnom priestorovom provizóriu sa pred piatimi rokmi presťahoval ŠOBA v Prešove do nákladne revitalizovanej budovy niekdajšieho františkánskeho kláštora v Nižnej Šebastovej a v ostatných dňoch sa doriešili aj majetkovo-právne vzťahy k tomuto objektu.

Stav technického vybavenia priamoriadených štátnych archívov na špecializovanú ochranu archívnych dokumentov, teda na mikrosnímkovanie, konzervovanie a reštaurovanie je v súčasnosti nasledujúci: dve fotolaboratória vybavené modernou technikou - i keď už pomaly opotrebovanou - v ŠOBA v Bytči a Levoči, dve kníhviazačské dielne v ŠOBA v Banskej Bystrici a Prešove. Už dávnejšie sa zrušilo fotolaboratórium v Banskej Bystrici a kvôli zastaralej technike sú mimo prevádzky aj fotolaboratória v ŠOBA v Bratislave a Košiciach. V budúcnosti sa počíta so zriadením dvoch fotolaboratórií /ŠÚBA a opäť ŠOBA v Bratislave/, kníhviazačské dielne v Banskej Bystrici a Prešove by sa mali perspektívne rozšíriť aj na reštaurovanie a konzervovanie archívnych dokumentov, čím by sa vyriešil chronický nedostatok kapacity centrálného zariadenia na tieto úkony v SNA. Ďalej sa ešte počíta aj so zriadením tretieho pracoviska na reštaurovanie archívnych dokumentov po

dokončení tretieho objektu v ŠOBA v Levoči.

Konsolidované personálne obsadenie a dobré priestorové podmienky sa stali základným predpokladom na dosiahnutie kvalitných pracovných výsledkov. ŠÚBA a štátne oblastné archívy majú za sebou solídne výsledky v sprístupňovaní archívnych dokumentov tak z kvalitatívnej, ako aj kvantitatívnej stránky. V ústrednej evidencii archívnych pomôcok je na ich konto pripísaných 1.250 zväzkov inventárov i katalógov. V prvých desaťročiach existencie štátnych archívov bolo potrebné urýchlene naplniť požiadavky bádateľskej verejnosti na sprístupnenie archívnych dokumentov. Archívne pomôcky mali širší záber a plytkejší ponor do obsahu poskytovaných informácií. Tieto archívne pomôcky však umožnili bádateľom študovať archívne dokumenty, ktoré by bez sisyfovskej práce zakladajúcej generácie archívárov, na prvý pohľad zdanlivo povrchné, ležali nedotknuté v depotoch zapadnuté prachom. Boli tu požiadavky spoločnosti, vedeckej i odbornej verejnosti, a tieto úlohy muselo slovenské archívniectvo splniť. Načim sa zmienť aj o tom, že priamoriadené štátne archívy pripravili a v rokoch 1959-1969 vydali kompletnú sériu syntetických archívnych pomôcok. Jedenásť zväzkov

archívnych sprievodcov na vysokej odbornej úrovni robí dodnes česť svojim autorom. Pokračujúce desaťročia mali už v prístupňovaní archívnych dokumentov iné črty. Tempo spracúvania a prístupňovania archívnych fondov sa zmierňuje a do popredia sa dostáva kvalita, podrobnejšie informácie o obsahu archívnych dokumentov. ŠÚBA a štátne oblastné archívy sa pustili do veľkých projektov, do inventarizovania a sčasti i katalogizovania rozsiahlych archívnych fondov s veľkou výpovednou hodnotou archívnych dokumentov. Inventárne jednotky sa znižujú a naopak inventárne záznamy sa rozširujú. Archívne pomôcky naberajú na hĺbke poskytovaných informácií. Sprístupňovacie práce na veľkých archívnych súboroch sú dlhodobo plánované, archívne pomôcky niekoľkostranové a neraz i niekoľkozväzkové. Kvalita archívnych pomôcok v priamoriadených štátnych archívoch je na dobrej odbornej úrovni, zvlášť sa treba zmieniť o úvodoch, z ktorých mnohé splňajú kritériá vedeckej štúdie.

Podľa evidenčných listov archívnych fondov a zbierok majú priamoriadené štátne archívy prístupnené archívnymi pomôckami cca 50% archívneho materiálu, najmä z oblasti správy a súdnictva.

Optimálnejší pomer v prístupnosti je možno ťažko dosiahnuť, pretože dôsledky administratívno-správnych reforiem sa vždy odzrkadlia v archívnictve prísunom kilometrov ani nie archívneho, ale registratúrneho materiálu.

Na spracovanie a prístupňovanie archívnych dokumentov nadväzuje ich využívanie. Vo využívaní archívnych dokumentov má ostatných sedem rokov prioritu poskytovanie správnych informácií. Reštitúcie majetku, rehabilitácie osôb, reprivatizácia a privatizácia podnikov, ale aj zápočty odpracovaných rokov, matričné výpisy, genealogické rešerše zamestnávajú archívy bez klesajúcej tendencie. Napríklad len v minulom roku vydali sledované archívy viac ako 5.000 odpisov, výpisov a potvrdení z archívnych dokumentov a pripravili 500 rešerší.

Vo využívaní archívnych dokumentov bádateľská agenda je považovaná za rutinnú prácu, v skutočnosti si však vyžaduje vysokú odbornosť, schopnosť komunikácie a zodpovednosť pri plnení pracovných povinností. Bádateľňa je exponované pracovné miesto, kde sa poskytuje archívny materiál ako na štúdium, tak aj pre správne informácie. Vzhľadom na tieto požiadavky vo všetkých sledovaných archívoch sú tieto služby zabezpečené kvalifikovanými

pracovníkmi a sťažnosti verejnosti sú minimálne.

Do oblasti využívania archívnych dokumentov patrí aj kultúrno-osvetová práca, ktorá zohráva významnú úlohu vo zviditeľňovaní archívov na verejnosti. Treba podčiarknuť, že aj regionálnou publikačnou a prednáškovou aktivitou, exkurziami, výstavami archívnych dokumentov a edukatívnou činnosťou môžu pozitívne vstúpiť archívy do vedomia občanov, a nie len vyčerpávajúcim poskytovaním správnych informácií.

Napokon do tejto časti treba zaradiť aj vedeckovýskumnú prácu v archívoch. V minulosti sa pracovalo na úlohách štátneho plánu základného výskumu, na niekoľkých rezortných úlohách, ústavných úlohách a na úlohách aplikovaného výskumu. Do týchto úloh boli zapojené aj pracovné kolektívy i jednotlivci z priamoriadených štátnych archívov, napr. jednu úlohu štátneho plánu gestoroval ŠOBA v Bytči. Po roku 1990 prešlo koordinovanie vedeckovýskumnej práce v archívnictve na Slovenský národný archív. Tímová interarchívna vedeckovýskumná práca, napriek záujmu spoločne pracovať predovšetkým na edíciách prameňov, sa zatiaľ neobnovila. Systematicky sa pracuje na ústavných úlohách len v ŠÚBA. Po nemecko-slovenskom banskohutníckom

terminologickom slovníku t.č. nasleduje výskum produkcie kovov v štiavnicko-hodrušskom rájone. Nemožno však obísť ani skutočnosť, že po desaťročiach sa obnovila práca na slovníku slovenskej archívnej terminológie. Do prípravy sú zapojení tiež pracovníci priamoriadených štátnych archívov a vedúci pracovného tímu je zo ŠOBA v Nitre.

Individuálna vedeckovýskumná práca a publikačná činnosť je v archívoch rozdielna, podľa osobných predpokladov alebo odhodlania pracovníkov. Pracovné podmienky a časový priestor vo všetkých archívoch je na to však vytvorený. Načim však podčiarknuť, že viac by mala byť v nej zastúpená archivistika, lebo túto môže robiť len archívár: bez teórie nemôže byť prax, bez archívnej praxe neexistuje ani archívna teória.

Napokon ešte stručný pohľad do predarchívnej starostlivosti. Úsek predarchívnej starostlivosti je v ostatných rokoch v dôsledku transformácie ekonomiky v našom štáte v centre pozornosti všetkých archívov. Problémy spojené s transformáciou štátnych podnikov vo výrobné i nevýrobné sfére pokračujú. Vo výročných správach priamoriadených štátnych archívov rezonuje otázka personálneho obsadenia pracovných miest v ústredných spisovniach a podnikových

archívoch. Návazne tomu zodpovedá aj úroveň predkladaných registratúrnych a skartačných poriadkov a plánov, ako aj kvalita a pravidelnosť skartačných návrhov. Opakujú sa aj problémy s predlžovaním likvidačných procesov v dôsledku zabezpečovania úschovy registratúrneho materiálu /tzv. dlhodobé „S“/. Priamoriadené štátne archívy preto venujú zvýšenú pozornosť inštruktážnej a konzultačnej činnosti tak u členov likvidačných skupín, ako aj u zodpovedných pracovníkov organizácií, ktoré vstúpili do privatizácie. Primeranú metodickú pomoc poskytujú aj novoprijatým pracovníkom v ústredných spisovniach a podnikových archívoch.

Na záver, ako hovorí názov príspevku, niekoľko slov k perspektívam.

Predpokladáme, že v ďalších rokoch zotrvá súčasná štruktúra štátnych archívov a nebudú zmeny v počte pracovných miest v negatívnom slova zmysle. Treba len dúfať, že Ministerstvo vnútra SR bude mať naďalej dostatok finančných prostriedkov na vylepšovanie pracovného prostredia a podmienok na uloženie archívneho materiálu v štátnych archívoch. V budúcnosti by mali v archívoch pracovať už len kvalifikovaní pracovníci ako s vysokoškolským, tak aj stredoškolským vzdelaním a s dobrou jazykovou prípravou.

V základnej archívnej činnosti - v spracúvaní a sprístupňovaní archívnych dokumentov - by sa mala intenzívne využívať výpočtová technika, ale táto sama o sebe je len technickou pomôckou. Malo by sa uvažovať o efektívnejších a intenzívnejších metódach sprístupňovania moderných archívnych fondov, pretože nemožno očakávať, že pomer medzi spracovaným a nespracovaným archívnym materiálom bude priaznivejší. Bolo by vhodné i potrebné vydať ďalšie diely archívnych sprievodcov všetkých priamoriadených štátnych archívov, okrem toho aj spoločného informatívneho sprievodcu štátnych oblastných archívov /nerealizovaný projekt spred desiatich rokov/. Vo využívaní archívnych dokumentov by mala byť úplnou samozrejmosťou aktivita archívov smerom k verejnosti. Orientácia vedeckovýskumnej činnosti v štátnych archívoch by sa mala zameriavať na úlohy, ktoré reprezentujú archív ako celok. Rozhodne by sa mali oživiť práce na edíciách prameňov. Treba veriť, že tak ako doposiaľ, bude mať vývoj slovenského archívnictva a priamoriadených štátnych archívov vzostupnú a progresívnu tendenciu aj v 21. storočí.

Mária Stieberová

Cirkevné archívy na Slovensku - vývoj, stav a perspektívy

Nastolenie problematiky cirkevných archívov na Slovensku má začiatky už v prvých rokoch po nežnej revolúcii. Po období komunistického režimu, kedy sa o nich hovorilo a písalo málo, od r.1990 je ich problematika často nastoľovaná na seminároch a vedeckých konferenciách.

Sám osobne som o tejto téme už viackrát hovoril a písal.

Už na začiatku 90-tych rokov Odbor archívnictva a spisovej služby MV Slovenskej republiky doporučil Biskupskej konferencii Slovenska doc. Jozefa Šimončiča, doc. Ivana Chalupického i mňa, ako možných hovorcov o tejto problematike.

Na základe týchto a iných doporučení mons. Rudolf Baláž ako predseda Konferencie biskupov Slovenska vymenoval uvedených za spolupracovníkov Pápežskej komisie pre kultúrne dedičstvo cirkvi /Pontificia commissio per i beni culturali della chiesa/.

V dôsledku tohto doporučenia prezident tejto komisie, arcibiskup Francesco Marchisano poslal spolupracujúcim členom list 12. dec.1994, v ktorom načrtol vznik a program uvedenej komisie, ktorá chce získať informácie o

stave cirkevných archívov na celom svete, o ich problémoch, plánoch, aktivitách.

Výsledkom tejto činnosti má byť vytvorenie medzinárodnej siete v záujme výmeny informácií medzi jednotlivými cirkevnými archívami, aby sa tak utvárala jednotná sieť a využili sa dôležité iniciatívy jednotlivých archívov.

Na základe tohto poverenia chopili sme sa iniciatívy, aby sme zistili reálny stav biskupských, rehoľných a farských archívov na Slovensku.

V októbri 1995 sme boli schopní pápežskú komisiu informovať o stave cirkevných archívov na Slovensku. Na základe takýchto informácií dostali sme od predsedu tejto komisie list, v ktorom poďakoval za vynaloženú námahu a vysoko ocenil podiel Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR ako aj jednotlivých štátnych archívov, oblastných a okresných, na zachovaní a sprístupňovaní archívnych dokumentov katolíckej cirkvi, ktoré v čase komunistického režimu dostali do správy, či do operatívnej správy na Slovensku.

Považujem za potrebné pripojiť tu preklad citovaného listu predsedu komisie z 12. dec. 1995:

Rím, 12. decembra 1995

Veľavážený /pán/ doktor,

som Vám podlžný odpoveďou na Vašu prosbu z 12. októbra, ku ktorej ste pripojili obsiahlu správu o situácii v biskupských archívoch na Slovensku a taktiež bohaté materiály o cirkevných archívoch, či o cirkevných archívnych fondoch v štátnych archívoch.

Teším sa z poslanej správy, ktorá bude predmetom pozorného posúdenia zo strany našej komisie. Vyjadrujem Vám tiež moju spokojnosť za presné inventarizovanie písomností so vzťahom k cirkevným inštitúciám, ktoré sa ochraňujú v štátnych archívoch a ktorých zverejnenie tlačou znamená významnú službu pre tých, čo si želajú ich sprístupnenie kvôli bádaniu historickému, hospodárskemu atď. Potešilo ma aj Vaše uistenie, že mi pošlete ďalšie materiály, len čo ich budete mať pripravené.

Vyjadrujem Vám svoju srdečnú vďaku za to, čo ste mi poslali, hlavne keď zväži, že čas, venovaný tejto práci istotne znamenal istú záťaž pre Vašu činnosť. Budem Vám vďačný, ak Vám bude čťou pokračovať v korešpondovaní o veciach, o ktorých hovoríme, čo by malo pre nás veľký úžitok.

Pokladám si za česť odovzdať Vám svoje najsrdečnejšie pozdravy, keď Vám zároveň vyjadrujem svoju najhlbšiu úctu.

+ František Marchisano, predseda komisie.

Pavol Pálfi, sekretár.

Autorom hlavnej časti správy je doc. PhDr. Ivan Chalupecký, CSc. Sám zmapoval situáciu v biskupských archívoch v Rožňave, Košiciach a na Spišskej

kapitule. Stav v arcibiskupskom archíve v Trnave a biskupskom archíve v Nitre zachytil v správe doc. PhDr. Jozef

Šimončíč, CSc. Ja som zistil stav v biskupskom archíve v Banskej Bystrici.

Výsledná správa obsahuje údaje o vývoji archívnej správy na Slovensku od vzniku biskupstva v Nitre v roku 880 až po dnešok.

V závere správy o vývoji cirkevnej organizácie dr. Chalupecký odkazuje na knihu Ernesta Tataruku: *Die Bistümer in der Slowakei*, vydanej v Stuttgarde 1978.

Autor osobitne zdôrazňuje podiel ostrihomského arcibiskupa Baťána /Bathanyi/ na usporiadaní cirkevných archívov po r. 1786 a rozdelenie ich písomností na 2 časti: starý archív a nový archív.

Písomnosti nového archívu sú zväčša usporiadané v chronologicko-numerickom slede.

K týmto písomnostiam boli vypracované výborné indexy.

Biskupské archívy zostali takmer neporušené počas prvej i počas druhej svetovej vojny.

K prvej väčšej strate prišlo až v r.1948, keď sa zničila časť archívov cirkevných majetkov. V roku 1948 začal komunistický režim systematický boj proti katolíckej cirkvi, a to na základe zákona č.218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností. Tak sa stalo, že vo februári

1956 prevzal - poštátmil všetky cirkevné archívy a včlenil ich medzi archívne fondy štátnych archívov.

Toto nariadenie Ministerstva vnútra sa na Slovensku realizovalo iba čiastočne a štátne archívy prevzali biskupské archívy iba do tzv. operatívnej správy. Táto operatívna správa nebola cirkevným archívom na škodu, ba skôr na osoh, pretože ich ochránila pred novými stratami. Ba nielen to. Pracovníci štátnych archívov fondy usporiadali, zinventarizovali a skatalogizovali. Tak sa stalo, že diecézne archívy zostali na pôvodných miestach a bola zaručená ich ochrana.

Tento stav trval až do revolúcie v roku 1989. Na základe novely archívneho zákona č.332/1992 Zb. mohli si obce, cirkvi i súkromné osoby zriaďovať vlastné archívy po splnení určitých podmienok: vyhovujúce priestory, materiálne vybavenie, personálne obsadenie.

V dôsledku tohto zákona biskupstvá i rehole ponechali zatiaľ časť svojich písomností v štátnych archívoch a to na základe depozitných zmlúv, urobených Odborom archívnictva a spisovej služby MV SR /v zastúpení všetkých štátnych archívov/ s jednotlivými biskupskými úradmi, a provincialátni jednotlivých reholí a kongregácií. Tento trend bol urýchlený v r.1993 po dohode Biskupskej

konferencie Slovenska s Odborom archívnictva a spisovej služby MV SR. Do Slovenského národného archívu v Bratislave boli prevzaté písomnosti archívov vierohodných miest /loca credibilia/ jedine ako depozity, t.j. majiteľom i naďalej zostáva cirkev. Sú to veľmi vzácne písomnosti, ktoré sú chválou cirkvi i národa.

Z tohto scenára sa vymyká osud archívu Gréckokatolíckeho biskupstva v Prešove, ktorého po akcii P /pravoslavizácie/ prevzala pravoslávna cirkev a v r.1956 ho darovala čl. štátu.

I tento archív spravoval Štátny archív v Prešove iba v rámci tzv. operatívnej správy. Tento archív po revolúcii 1989 vrátili katolíckej cirkvi na základe zákonov č. 258 a 403 z roku 1990.

Posledná časť tejto správy je venovaná požiadavke kvalít, ktoré by mal mať cirkevný archív a hlavne archív biskupských úradov: mal by mať odborných archívárov s vysokoškolským vzdelaním, ovládajúcich problematiku cirkevných dejín a jazyky: latinský, nemecký, maďarský a slovenský.

O fondoch a písomnostiach biskupských archívov sme informovaní zo sprievodcov po štátnych archívoch a po Slovenskom národnom archíve /Štátnom ústrednom archíve/ v Bratislave, ktoré boli

vydané tlačou koncom 50-tych a v 60-tych rokoch 20. storočia. Tieto publikácie doručili sme aj citovanej pápežskej komisii.

Stav fondov v biskupských archívoch voči popisu v Sprievodcoch po štátnych archívoch sa nezmenil, jedine pribudli novšie a nové písomnosti.

Kým popis v Sprievodcoch si všľma skladbu vo fondoch biskupských archívov, nový prieskum v posledných rokoch sa zamerail aj na priestory, vybavenie a obsadenie miest archívárov.

Biskupský archív v Košiciach má písomnosti od r.1804 do roku 1995. Do r.1994 bol umiestnený v dvoch miestnostiach. Archívne dokumenty boli presne usporiadané do jednotlivých skupín. V dôsledku reštaurovania biskupskej kúrie presťahovali ich do nových štyroch miestností. Presťahovanie sa urýchlilo. Písomnosti neboli v krabiciach dostatočne označené a tak došlo k zníženiu kvality ich sprístupnenia, preto je potrebné ďalšie usporiadanie. V archíve pracujú traja pracovníci: čistia dokumenty, označujú obsah krabíc a vyhotovujú provizórne evidencie. Archívne fondy merajú asi 470 bm. Archív je vybavený bezpečnostnou a protipožiarnou signalizáciou. Chýbajú mu priestory pre študovňu a pre prípadné prevzatie farských archívov diecézy.

Archív nutne potrebuje odborne vysokoškolsky vzdelaného archívára a to aj s ohľadom na to, že sa pripravuje kniha k 200-ročnici existencie biskupstva /1804-2004/.

Biskupský archív v Rožňave je od r.1776. Archív má vyhovujúce priestory, evidovaný a popísaný bol v 60-tych rokoch. Písomnosti sú dobre usporiadané. Do r.1905 chronologicko-numericky. Od r.1906 vo vecných skupinách. Písomnosti je tu asi 800 bm, z toho 181 listín z r.1263-1949, 499 úradných kníh, 144 pomocných kníh a asi 1400 fasciklov spisov.

Bohatý je aj archív kapituly. Knihovník biskupskej knižnice, odborný archívár v biskupskom archíve iba vypomáha. Aj tu treba ustanoviť odborného archívára, aby fondy inventarizoval a sprístupnil bádaniu.

Aj archív v Spišskej Kapitule je od r.1776. No Spišské prepošstvo existuje už koncom 12. stor. Archívne fondy biskupstva a kapituly sú na viacerých miestach. V Štátnom oblastnom archíve v Levoči ako depozit, časť v biskupskej rezidencii na Spišskej kapitule v Spišskom Podhradí. Časť písomností /vierohodné miesto/ v Slovenskom národnom archíve v Bratislave ako depozit. Archív je bohatý na dokumenty. Tak archív Spišskej kapituly má asi 40 bm písomností z r.1198-1948.

Listín do roku 1526 má 765, po roku 1526 - osem, úradných kníh 10. Pomocných kníh 15, 266 škatúl písomností. Väčšia časť písomností tohto archívu, uložených v Štátnom oblastnom archíve v Levoči a v Slovenskom národnom archíve v Bratislave je usporiadaná a zinventarizovaná. Aby sa dalo toto bohatstvo archívu využiť, treba v sídle biskupstva ustanoviť kvalifikovaného archívára a sústrediť sem všetky písomnosti fondov, aby ich mohli využívať v štúdiu predovšetkým poslucháči teologickej fakulty na Spiši.

Deviateho marca 1995 vykonal som prieskum archívu Banskobystrického biskupstva v Banskej Bystrici. Archív je dobre uložený v dvoch miestnostiach v biskupskej rezidencii. Písomnosti spracúva odborný archívár Zoltán Baláž. Písomnosti archívu sú popísané v Sprievodcovi po archívnych fondoch Štátneho archívu v Banskej Bystrici. Najnovšie písomnosti /registratúra/ biskupského úradu sú uložené v osobitnej miestnosti. Archívár sa zameriava na vyhotovenie základných inventárov archívnych fondov biskupstva. Archív hodne navštevujú bádatelia spomedzi kňazov. Archív potrebuje bádateľňu, ďalšie priestory, financie na zariadenie a vybavenie. Treba doň prevziať aj fondy farských archívov.

Arcibiskupský archív v Trnave preskúmal doc. Dr. Jozef Šimončíč, CSc. Archív je pomerne dobre uložený v severnom krídle arcibiskupskej rezidencie. Staršie písomnosti má rozdelené na vecné skupiny podľa inštrukcie Baťániho. Všetkých archívnych dokumentov je do tisíc bežných metrov. Je to bohatý archív na pramene k štúdiu cirkevných a obecných dejín.

Zlepšenie práce si vyžaduje aspoň jedného, či dvoch odborných archivárov, skartáciu nových písomností, úpravu archívnych miestností a lepšie vybavenie zariadením.

Chýba miesto na štúdiu a na zvezenie archívov fār. Je žiadúce oddeliť knižnicu od archívu ako samostatný útvar a sústrediť v nej staršie knihy farských knižníc. Dobré by bolo plánovať zriadenie arcidiecézneho, prípadne metropolitného múzea.

Doc. Dr. Jozef Šimončíč, CSc. vizitoval aj archív Nitrianskeho biskupstva a Nitrianskej kapituly už v r.1991. Jeho snahou už vtedy bolo sprístupniť biskupské archívy k sústavnému štúdiu a postaviť ich do pozornosti Konferencii biskupov Slovenska. Zámer sa vtedy nevydaril, no urobili sa kroky, aby cirkevné archívy boli zdrojom informácií pre prípravu evanjelizácie v treťom tisícročí. Nitriansky

biskupský archív je dobre uložený, meria asi 650 bm. Má už aj odborného archivára, ktorý jednotlivé fondy spracúva a umožňuje ich využívanie bádateľom.

Doc. Dr. Šimončíč vypracoval pre tento archív organizačný a bádateľský poriadok, systém a postup sprístupňovacích prác. Archív potrebuje lepšie materiálne vybavenie, priestory na študovňu a zvezenie archívnych fondov fār.

Niektoré archívne fondy biskupských úradov zostávajú zatiaľ v štátnych archívoch ako depozitá na základe depozitných zmlúv medzi biskupskými úradmi a Odborom archívnictva a spisovej služby MV SR, ktoré boli uzavreté v rokoch 1992-1994 a 1995. Podobné zmluvy boli urobené aj na archívne fondy rehoľných spoločností, ktoré zatiaľ zostávajú ako depozity v štátnych archívoch. Za danej situácie je toto riešenie optimálne a zároveň ukazuje vysoko pozitívny zástoľ Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR, ako aj jednotlivých štátnych archívov a Národného archívu Slovenskej republiky na zachovaní tohto bohatého kultúrneho dedičstva cirkvi. Slovenská archívna správa i za komunistického režimu vykonala čo mohla, aby sa toto kultúrne dedičstvo cirkvi, nielen zachovalo, ale aj sprístupnilo širokému bádaniu.

Teraz je na rade cirkev, biskupské úrady a provincialáty, aby sa čím skôr prispôbili zmeneným pomerom aj v oblasti archívnictva. Treba si želať, aby cirkevná hierarchia a vedenie reholí začali pozerat' na svoje archívy ako na pramene a prostriedky evanjelizácie. To si vyžaduje hlbšiu zainteresovanosť na odbornom fungovaní cirkevných archívov. Škoda len, že dosiaľ nie je vytvorená odborná komisia KBS, ktorá by v tomto smere účinne pomáhala.

Archívna správa i štátne archívy sú pripravené v tomto smere ešte viac pomôcť biskupským úradom a vedeniu reholí.

Podľa štatistik z r.1995 nachádza sa v štátnych archívoch a v Slovenskom národnom archíve asi 1060 bm písomností cirkevných archívov. Z toho asi 152 bm archívnych dokumentov vierohodných

miest /loca credibilia/. Predstavuje to vyše 20000 /hovori sa až o 23000/ stredovekých listín, 9428 archívnych škatúl písomností, 11137 úradných kníh a protokolov a 287 zväzkov Knihnice Bratislavskej kapituly.

Dokumentov iných cirkví než katolíckej je deponovaných v štátnych archívoch 481 archívnych škatúl.

Toto množstvo predstavuje iba 0,66 % z počtu bm písomností uložených v tomto čase v štátnych archívoch Slovenska /asi 160.000 bm./.

Je to len zdanlivo málo, pretože napr. Slovenský národný archív aj vďaka deponovaným cirkevným písomnostiam má charakter národného archívu pre staršie obdobia slovenských dejín.

Ján Dubovský

Archívy organizácií osobitného významu

V tejto kategórii archívov je ich 18, z toho 1 v Trnave, 1 v Martine, 1 v Banskej Bystrici, 1 v Kremnici a 14 v Bratislave. Ich postavenie v inštitúciách je od spisovne ba až podateľne, cez podnikový archív až po informačné a výskumné pracovisko v príslušnom odbore. Tomuto postaveniu však nie vždy zodpovedá počet a

kvalifikačná skladba pracovníkov, priestorové a materiálne vybavenie a nie na poslednom mieste postavenie a finančné ocenenie pracovníkov.

Archív Slovenského národného múzea - má t.č. 2 pracovníkov. Vo výhľade je znižovanie stavu, hoci archív plní aj funkciu

Rádio JEREVAN

2
2.
ústrednej spisovne a podlieha mu po odbornej stránke 15 múzeí. Technické vybavenie archívu je slabé, majú 1 počítač s malou pamäťovou kapacitou, bez kvalitného programu. Naopak sami si tvoria program na základné evidenčné účely, lebo nemajú prostriedky na jeho kúpu. Archív nemá prostriedky na základné potreby /škátule, dosky a zviazanie/ a materiál skladujú nezabalený. Nemajú skladovacie priestory. Aby obraz bol úplnejší, treba povedať, že pracovníčka s 15 - ročnou praxou a vysokoškolským vzdelaním má 8.tarifnú triedu bez osobného ohodnotenia, hoci je publikačne činná. Aj po organizačnej stránke sa postavenie degraduje, začleňuje sa do Národného múzejného centra, v ktorom je na úrovni oddelenia, teda stráca svoju samostatnosť.

2
Archív pamiatkového ústavu - má 11 pracovníkov, z toho 7 VŠ. Má 4 oddelenia: spisový archív, dokumentačné fondy, knižnica a fotolaboratórium. Priestorovo i technicky je dobre vybavený. Môže sa považovať za ukázkový archív. Podlieha mu 20 vysunutých pracovísk a len v centre v Bratislave má 140.000 fotodokumentov, 12.000 diapozitívov, 5.000 projektov, zdokumentovaných 4.500 reštaurácií pamiatok, 5.000 výskumných projektov a 11.000 zameraní pamiatok. Tie tvoria

obsah oddelenia dokumentačných fondov. Knižnica má vyše 15.000 titulov. Spisové oddelenie má materiál súvisle od r.1919, no v kópiách Dr. V.Jankovič zozbieral v Budapešti i materiály Uhorskej pamiatkovej komisie. V perspektíve je znižovanie personálneho stavu od 1.1.1998. OA a SS MV SR pomohol archívu, aby zostal pod Slovenským pamiatkovým ústavom, no súčasná reorganizácia ho zaraďuje do Národného pamiatkového a krajinného centra, do jeho úseku informatiky, ako oddelenie. V hierarchii teda klesol archív o dva stupne.

Archív Slovenského filmového ústavu - národného kinematografického centra, sa predstavil vo Fóre archivárov v máji t. r. V ňom pani Forrayová, vedúca archívu, hovorila o zbierkovom fonde, akvizičnej činnosti i využívaní zbierok. Povedala, že súčasťou archívu je filmová knižnica a pracovisko písomných archiválií ako sprievodných dokumentov k filmom /fotografie, plagáty, výstrižky z noví a časopisov/. Nedočítali sme sa, že archív stratil právnu subjektivitu, že sa práve sťahuje z Grösslingovej do nevyhovujúcich a malých priestorov, že je prakticky znemožnené jeho využívanie.

Archív Slovenskej televízie - predstavila jeho vedúca - p. Dr. Gregorová vo Fóre archivárov v apríli 1997. Archív má 6 oddelení: Informačné stredisko, Videotéku, Filmotéku, Fonotéku, Oddelenie listinných dokumentov a Oddelenie technických činností. Informačné stredisko je centrom, ktoré doslova sústreďuje informácie o všetkej dokumentácii na rôznych nosičoch už modernou formou, vnútornou počítačovou sieťou. V r.1996 sa začalo s „Modernizáciou Archívu STV“.

Archív Univerzity Komenského - sa presťahoval do nových priestorov. Sú účelovo zrekonštruované, no zatiaľ len nedovybavené. Chýbajú im regále. V archíve majú 4 pracovníkov, z toho 3 vysokoškolákov a 1 stredoškolačka. So získavaním a spracovávaním archívnych fondov nemajú problémy. Zaujímavou je ponuka obsadiť miesto vysokoškoláka.

Archív Slovenskej technickej univerzity - sa momentálne aktívne zúčastňuje na celoškolských oslavách jubilea. Pracujú v ňom 3 vysokoškoláčky a 1 stredoškolačka. Sťahujú spracovávať archívny materiál, no život im sťažujú priestorové problémy. Súčasné sklady sú zaplnené a hrozí im, že ich Fakulta architektúry vystahuje. Ponúkané priestory nevyhovujú ani kvalitou

ani rozmerom. Situáciu vedúcej komplikuje vlnitý postoj kvestorky. Finančné zabezpečenie archívu je primerané potrebám.

Ústredný archív geodézie a kartografie - ktorý ako zložka Geodetického a kartografického ústavu v Bratislave patrí do Úradu geodézie, kartografie a katastra SR je ukázkovým archívom. A aj jeho 7 pracovníkov plní čo treba a nesťažuje si.

Archív Národnej banky Slovenska

Archív Slovenského rozhlasu - má 9 pracovníkov, z toho 7 vysokoškolákov. Priestorové problémy má vyriešené, skladové priestory sú účelovo špičkovo vybavené. Aj na pokrytie základných potrieb má dostatok finančných prostriedkov. Má 2 vysokovýkonné počítače a v r.1998 má prísľúbený tretí. Postavenie archívu sa po r.1993 zlepšilo aj čo do využívania, lebo sa viac siahla po reprízových reláciách. Aj prírastok do archívnych fondov vzrástol na 5-násobok r.1990. Ak spomenúť problémy, tak je to legislatívna nedoriešenosť zneužitia, predaja a zahraničnej výmeny fonodokumentov /nedá sa označiť fonodokument pri jeho reprodukcii/.

Archív Ekonomickej univerzity - má 2 pracovníkov /1 VŠ/ a zišiel by sa mu na zvládnutie prác ešte 1 stredoškólák. Súčasnou nevýhodou je rozptýlenie skladov na 5 miestach. Vo výhľade je rekonštrukcia schátranej stavby na účelovú budovu pre archív. Finančné a z toho vyplývajúce materiálne zabezpečenie archívu je uspokojivé.

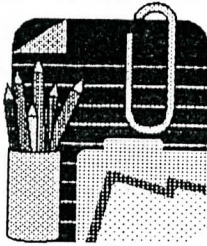
Diplomatický archív MZV SR - je referátom v rámci Odboru Knižnica - Archív /v skratke KNIAR/. Pracujú v ňom 3 vysokoškóláci a 1 stredoškóláčka. Sídli dočasne v budove INCHEBY, skladové priestory má však v Rači /17 km/. Technikou je dobre vybavený a finančné problémy nemá. Perspektívne sa bude sťahovať do účelových priestorov na Hlbokej ulici.

Archív kancelárie prezidenta SR - je vlastne podateľňou, spisovňou i rodiacim sa archívom. Má 3 pracovníčky, no predpokladá sa zníženie stavu. Terajší stav postačuje na bežné úlohy. Finančne a materiálovo je pracovisko dobre vybavené.

Ústredný archív SAV - sa od poslednej informácie vo Fóre archívárov veľmi nezmenil. Pozitívom je prírastok nádejného vysokoškóláka, teda je v ňom 4,5 vysokoškóláka a 2 stredoškóláci. Priestorové ani vážne materiálové problémy nemá, no trpí spolu s celou SAV opakovanými vlnami neistoty pekne pomenovanými ako „potreba reštrukturalizácie slovenskej vedy“. V rokoch redukcie SAV sa umrtili niektoré činnosti. Aj sme sa pokúsili o ich oživenie, no efekt je biedny.

Hovoril som o stave a tam, kde to vidno, aj naznačil perspektívy konkrétneho archívu. Ukazuje sa, že tam, kde sú finančné prostriedky je aj stav aj perspektíva dobrá /centrálne štátne orgány, banka, geodézia, pamiatkári, rozhlas, televízia/, slabšie je to s vysokými školami a Akadémiou, ale ozaj slabo je to v SNM. Chcelo by to, aby toto konštatovanie opustilo priestor rokovania na Archívnych dňoch a preniklo ku kompetentnejším, ako sme my.

J.Klačka

I. archívne dni v tlači:

Verejná správa 22/97, str.5:

Prvé archívne dni v SR

V polovici októbra 1997 vrcholili v Slovenskej republike prvé archívne dni. Ich cieľom bolo pripomenúť slovenskej verejnosti význam a možnosti využívania archívnych dokumentov pre slovenskú vedu, kultúru, verejnú správu a občanov. Pre pracovníkov archívnych inštitúcií boli príležitosťou zamyslieť sa nad ďalším smerovaním archívnictva na prelome tisícročí.

Ústredným podujatím bolo slávnostné zhromaždenie archívnych pracovníkov v Poprade v dňoch 14. až 16. októbra t.r., na ktorom sa formou referátov a koreferátov prerokoval stav a perspektívy archívnictva na Slovensku. Podujatia sa zúčastnili aj hostia zo susedných štátov.

V sústave štátnych archívov a archívov osobitného významu sa uskutočnili regionálne výstavy najstarších a špičkových archívnych dokumentov, semináre k regionálnej historiografii, exkurzie žiakov do archívov, hodiny dejepisu pre žiakov i učiteľov. Z výstavných akcií treba osobitne vyzdvihnúť tie, ktoré sa konali na pôde štátnych archívov v Bytči, Levoči, Poprade, Dolnom Kubíne, Bardejove, Martine, Modre, Prievidzi, Šali, Topoľčanoch, Trebišove, Veľkom Krtíši a Kremnici.

Všetky podujatia sa konali pod záštitou Ministerstva vnútra SR a Spoločnosti slovenských archivárov. Ich patrónom je rímsky boh Janus, ktorý

svojimi dvoma tvármi vyjadruje prvok kontinuity medzi minulosťou, prítomnosťou

a budúcnosťou.

Poprad 24.10.1997, 8 č. 83, s. 4:

Vystavované boli skutočné skvosty Spiša

Počas Prvých archívnych dní v Slovenskej republike sa konala v Štátnom okresnom archíve Poprad - Spišská Sobota výstava archívnych klenotov piatich archívov. Štátneho oblastného archívu v Levoči a Štátnych okresných archívov v Poprade, Levoči, Spišskej Novej Vsi a Starej Ľubovni. Ako uviedla PhDr. Zuzana Kollárová zo Štátneho okresného archívu v Poprade, výstava bola koncipovaná a podarilo sa ju uskutočniť preto, že spolupráca s archívmi je veľmi dobrá. Na výstave sa predstavil Spiš so svojimi krásami.

Oblastný archív v Levoči, ktorý náš archív metodicky zastrešuje, doniesol päť vzácných dokumentov, medzi nimi aj najstarší dokument ŠOBA v Levoči - Listinu uhorského kráľa Bela IV. z roku 1248, ktorou daroval Spišskej kapitule zem Olaszliszku s vinicou a kúriou v Šarišskom Potoku. Pre nás mimoriadne vzácna je matrika ev. a.v. fary v Sp. Sobote, ktorá je

vôbec najstaršia na Spiši. Vedená bola od roku 1599 a zaznamenáva aj pokrstenie známeho sochára Jána Brockoffa 23.6.1652. Najdlhším dokumentom v ŠOBA v Levoči, a údajne aj v Európe, je listina verejného notára Jána z Poznane z roku 1331 obsahujúca súdny spor medzi jágerským biskupom a ostrihonským arcibiskupom o desiatky v toryskom dištrikte.

Štátny okresný archív v Poprade vystavoval erbovú listinu mesta Kežmarok z roku 1463, Spišsko-sobotskú kroniku z 15. storočia, Spišské právo /Zipser Willkur/ z 15. stor., Pravidlá spišsko-sobotských strelcov z roku 1646 a Inkunábulu z roku 1485 - Hieronymus: Vitae sanctorum patrum.

Štátny okresný archív v Levoči vystavoval tiež päť vzácných dokumentov, medzi nimi i Armáles pre mesto Levoča od Ferdinanda I. z r.1550, Knihu levočského krajčírského cechu z r.1747-1838, ukážky

vzácných latinských kníh z archívnej knižnice z r. 1557, 1584 a 1613.

Štátny okresný archív v Starej Lubovni sa predstavil okrem iného Listinou z roku 1286 potvrdzujúcou predaj škultécie v Hniezdom. Štátny okresný archív v Spišskej Novej Vsi priniesol na výstavu Listinu kráľa Žigmunda zo 6.12.1435, ktorou obnovuje výsady Spišskej Novej Vsi, Listinu kráľa Ľudovíta I. z roku 1380, ktorou povoľuje Spišskej Novej Vsi konať slobodné týždenné trhy a ďalšie.

Na výstave bola sprístupnená aj tvorba kežmarského výtvarníka Pavla Wavreka pod názvom Spišskými uličkami. Vo svojej tvorbe sa umelec venuje predovšetkým maľbe, ale blízke sú mu aj drobnejšie grafické práce. Z jeho dielne vyšli návrhy pohľadníc, plagátov a

ilustrácie veršov. Láska k rodnému kraju a blízky vzťah k histórii sa premietajú v jeho krajinomaľbe zobrazujúcej predovšetkým spišskú architektúru. Výnimočné sú jeho obrazy stavieb zrekonštruovaných na základe archeologických výskumov. Nežné mäkké tóny v jeho diele upúťali milovníkov výtvarného umenia ôsmich európskych štátov a USA. Samostatne vystavoval v Starom Smokovci, Prahe, Spišskej Belej, Kežmarku, Poprade, Viedni a v Jeruzaleme /1995/.

Po zhladnutí tejto hodnotnej výstavy, ktorá bola sprístupnená viacmenej len pre účastníkov Prvých archívnych dní v Slovenskej republike, si návštevník uvedomil v plnej miere hodnoty, ktoré v sebe naše archívy ukrývajú. Škoda, že výstava nebola sprístupnená aj verejnosti.

Ocenenie práce archivárov

Blahoželanie k vyznamenaniu

„Členovi redakčnej rady nášho časopisu p. PhDr. Jánovi Milanovi Dubovskému sa dostalo významného ocenenia od mesta Pezinok. Dňa 11.9.97 mu z rozhodnutia Mestského zastupiteľstva odovzdal primátor Pezinka Mestskú cenu

Jozefa Ľudovíta Holubyho. Získal ju za dlhoročnú historiografickú prácu zameranú na skúmanie dejín mesta Pezinok a malokarpatského regiónu.

Blahoželáme.“

Šenkvičan, 1997, str. 2:

Byť kráľovským zaväzuje

„Nie je žiadne tajomstvo, že Pezínok je kráľovské mesto, menej známy je však fakt, že výsady s tým spojené mu kráľ Ferdinand III. udelil už pred 350. rokmi. Čas dlhý na to, aby ľudia zabudli, nie však Pezínčania.

V jubilejnom roku mesto tiež ocenilo tých, ktorí sa výrazne pričinili o jeho rozvoj. Na slávnostnom septembrovom zasadnutí MsZ boli udelené mestské vyznamenania: čestné občianstvo mesta

prof. ThDr. Karolovi Gábrišovi /za vedeckú, pedagogickú, kultúrnu a organizátorskú prácu/, cena Jozefa Ľudovita Holubyho PhDr. Jánovi Milanovi Dubovskému /za historiografickú prácu zameranú na skúmanie dejín mesta Pezínok a Malokarpatského regiónu/.

Eva Lupová, MÚ Pezínok

Verejná správa, č.21/1997

Mesto Pezínok

Vás srdečne pozýva

na

Krste knihy

J.M. Dubovského - Peripetie slobody

a Prezentáciu poštovej známky

Ján Kupočský - 330. výročie narodenia

dňa 13. novembra 1997 o 15.00 hod. v Obradnej sieni

Mestského úradu v Pezínku

Súčasťou slávnosti bude aj predstavenie nových poštových známok Jozefa Baláža, predstavenie novej knihy G.Andrusovovej - Vlčekovej „Išiel som touto cestou...“ a účasť ďalších tvorcov známok z Pezínka /Igor Pílačka, Oliver Solga/ spojená s autogramiádou prítomných autorov.

Ing. Ivan Pessel

primátor, v.r.

O úspechoch našich archívárov radi by sme aj v budúcnosti informovali našich čitateľov.

Kolegovi PhDr. J. Dubovskému v mene všetkých čitateľov i v mene redakcie k vyznamenaníu srdečne blahoželáme.

Publikáciu Ján Milan Dubovský: Peripetie slobody /Pezinská čítanka/ si môžete objednať na Mestskom úrade v Pezinku.

Môže slúžiť ako vzor pre nás všetkých, ktorí chceme získať uznanie obyvateľov svojho regiónu.

OSOBNOSTI

O archívárovi Dr. Vojtechovi Tvrdom

Pri zoznamovaní sa s okresnými archívmi priamo na mieste navštívili sme Okresný archív v Novom Meste nad Váhom. Bol len v jednej miestnosti v suteréne Okresného národného výboru. Jediný jeho pracovník bol všetkým. Vedúcim a výkonným pracovníkom, a keď bolo treba, aj upratovačkou a manipulantom v spisovni. Zaujímavé bolo, že mal vysokoškolské právnické vzdelanie. Čakali sme, že to bude človek telesne postihnutý, alebo v okrese nespôsobilý

vykonávať inú prácu. Boli sme prekvapení. Našli sme v archíve človeka oblečeného v tmavom obleku s bielou košeľou a viazankou. Akoby sa práve chystal na svadbu. Aj v archíve bolo mimoriadne čisto a poriadok.

Vzrastom pomeňší, trochu zaguľatený, s inteligentným vystupovaním. Nedalo nám to, prečo je taký človek zaradený na mieste manipulantu. Svitlo nám to neskôršie, keď sme sa s ním bližšie zoznámili. Keď sme sa ho pýtali, čo práve robí, odpovedal nám, že

skartuje spisy okresného úradu z obdobia prvej republiky ako aj Slovenského štátu. A skutočne okolo stien mal pripravené značné množstvo písomností na skartačnú prehliadku. Pán Mazír /pracovník SAS/ ich zbežne pozrel a časť z nich nám ukázal. Pripravené na odovzdanie do zberu boli administratívne a prezidiálne spisy. Pre archív na trvalé uloženie boli účtovné písomnosti. Vytkli sme mu to s tým, že vyraduje práve to, čo má historickú cenu a ponecháva spisy nepotrebné. Urazil sa a povedal nám, že mu nemáme čo hovoriť, čo je dôležité, a čo nie, pretože my sme ešte ani na svete neboli a on už pracoval v okresnom merítku. Po dlhšom rozhovore a po poučovaní napokon pochopil, čo od neho chceme. Ospravedlňoval sa tým, že to on nevedel a od nikoho ani takto nepočul. Bol to rok 1956, dva roky po vydaní vlád. nar. 29/1954 Zb. o archívnictve. K nemu sa to ešte nedostalo. Vypytovali sme sa ho, ako sa vlastne k tejto práci dostal. Po známosti. Bol kompromitovaný režimom Slovenského štátu, doma v Žiline sa nemohol umiestniť a tak mu bývalý konškolák vypomohol a zamestnal ho v okrese, kde ho takmer nikto nepoznal. Odvďačoval sa mu tým, že mu občas vypomáhal pri riešení ťažších prípadov v občiansko-právnych veciach.

Porozprával nám o sebe takmer všetko. Narodil sa v roku 1896 v Žiline, vyštudoval teologickú, filozofickú a právnickú fakultu v Budapešti a v Bratislave. Pôvodne pôsobil ako advokát v Žiline, bol členom jeho okresného zastupiteľstva, napísal stručné dejiny Žiliny a okolia, bol hlavným slúžnym v Žiline a v Kysuckom Novom Meste, až ho zvolili za mešťanosta Žiliny. Od vzniku Slovenského štátu bol poslancom za Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu. Sám skonštatoval, že s takým kádrovým profilom sa nemohol uchádzať o hocijakú zodpovednejšiu prácu. K histórii mal blízko, a preto ponuka pôsobiť v archíve mu prišla vhod. V tom čase kádrových previerok ani nám nemal vyhovovať, ale pretože bol taký ústretový a úprimný a nik od nás ani nepožadoval, aby sme ho prepustili, nechali sme ho v archíve pôsobiť ako dovtedy, pokiaľ sa sám nerozhodol odísť do dôchodku.

Prečo si tento prípad tak pamätám? Pre poučenie, ktoré sa nám od neho dostalo. On si totiž myslel, že má do činenia s vysokými funkcionármi. Pýtali sme sa ho ako môže „vyjsť“, a či mu tento malý príjem, okolo tisíc korún mesačne, stačí. Ohromila nás jeho odpoveď. Mal som ročný príjem okolo 240-tisíc korún. Tie som predsa nemohol utrátiť a kupoval som si cenné veci, obrazy a starožitnosti,

ktoré postupne predávam. Napr. predal som teraz do Slovenskej národnej galérie sošku a vynieslo mi to takmer 30-tisíc korún a takto si prílepšujem k životnej úrovni, na ktorú som zvyknutý. Ďalej nám povedal: „Viete my sme neboli takí hlúpi, ako ste Vy, komunisti. Ak sa máte trochu lepšie, ihneď to dávate na vedomie, okázale okoliu. Potom Vám závidia, aj Vás nenávidia“. Čo sme mu mohli na to odpovedať? Priemerný plat na Správe bol okolo 1.700,- korún!

Neskoršie sme sa dozvedeli, že náš vedúci archívu bol jedným z dvoch poslancov slovenského snemu, ktorý nehlasoval za protizidovské zákony a postavil sa proti vyvezeniu Židov zo Slovenska, a že tento čin označoval za protifudský a dokonca za protiprávny. Po

oslobodení stál síce pred Národným súdom, ale bol oslobodený.

Iste si nikto nevšimol jeho odchod do dôchodku, ani nenapísal spomienku pri jeho úmrtí. Zomrel v roku 1963. Neviem, či niektorý archív vlastní jeho pozostalosť. Ak nie, bola by to škoda.

Lebo Dr. Vojtech Tvrдый patrí do histórie poprevratového obdobia za prvej ČSR, do dejín Slovenského štátu, ale aj do počiatkov budovania okresného archívnictva na Slovensku.

Tento skromný príspevok by to chcel napraviť.

Jozef Chreňo

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I. Graus,

V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 350 ks

Povolilo : MK SR 1472/96